

PROJEKT REWITALIZACJI JAKO NARZĘDZIE AKTYWIZACJI I ODBUDOWY WARTOŚCI NA PRZYKŁADZIE OTOCZENIA ZAMKU WODNEGO OBERAU

THE REVITALISATION PROJECT AS A TOOL TO REVIVAL AND REGENERATE THE OBJECT'S VALUE ILLUSTRATED WITH AN EXAMPLE OF OBERAU CASTLE

Katarzyna Hodor
dr inż. arch.

Magdalena Vogt
inż. arch. kraj.

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Instytut Architektury Krajobrazu

STRESZCZENIE

Rewitalizacja to przywrócenie wartości utraconych zespołów, wsi, miast. Zaprezentowany przykład koncepcji projektowej ukazuje sposoby wykorzystania walorów miejsca z równoczesną próbą ich aktywizacji dla turystyki regionu. Prace prowadzone na wielu płaszczyznach, przy poparciu społecznym, prowadzić mogą do odzyskania atrakcyjnego lokalnego dziedzictwa, przynosząc realne zyski gospodarcze i kulturowe.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, aktywizacja, zamek wodny, odbudowa wartości.

ABSTRACT

Revitalisation is to regenerate the lost objects', villages' and cities' value. The presented example of a design concept presents how to take advantage of the place's value with the simultaneous attempt to revival tourist offer of the region. Analyses carried out in numerous dimensions, with the support of society, can lead to the recovery of attractive local heritage, bringing real economic and cultural benefits.

Key words: revitalisation, revival, water castle, regeneration of the value.

1. WPROWADZENIE

Rewitalizacja terenów wiejskich jest działaniem coraz częściej podejmowanym na obszarach Europy Środkowej¹. Zaniedbania poprzednich ustrojów spowodowały potrzebę wzmożonych aktywności na rzecz odbudowy utraconych wartości. Opisywana praca dotyczy miejscowości Oberau położonej w Saksonii we wschodnich Niemczech i znajdującego się w niej zamku wodnego (ryc. 1). Jest to przykład miejsca, które po odpowiednim zagospodarowaniu może stać się przyjazne lokalnej społeczności i równocześnie atrakcyjne dla turystów.

Ryc. 1. Widok na zamek z 1860 roku oraz stan obecny. Źródło: G.A. Poenicke, *Album der Rittergüter und Schlösser im Königreiche Sachsen nach der Natur neu aufgenommen von F. Heise, Architect. II. Section: Meissener Kreis*, Leipzig, 1860, www.deutschefotothek.de/obj90000002.html, [03.12.2013] [por.] fot. M. Vogt

Fig. 1. The sight of Water castle form 1860 against current state. Source: G.A. Poenicke, *Album der Rittergüter und Schlösser im Königreiche Sachsen nach der Natur neu aufgenommen von F. Heise, Architect. II. Section: Meissener Kreis*, Leipzig, 1860, www.deutschefotothek.de/obj90000002.html, [03.12.2013] [esd.] Phot. M. Vogt

Wyjątkowość Oberau związana jest z faktem, że oprócz malowniczego krajobrazu wsi zachowały się tam liczne świadectwa funkcjonowania dawnej posiadłości ziemskiej (ryc. 2). Zaproponowane w projekcie rozwiązania podkreślają zarówno walory zespołu jak i otoczenia - wpisują się w seminaturalny krajobraz wsi, a zabiegi kompozycyjne służące ekspozycji zamku przywracają mu dominującą rolę w przestrzeni. Pomimo zniszczeń, wieś wraz z zasobem kulturowym przedstawia w świadomości mieszkańców wysoką wartość, czego wyrazem jest ich silnie emocjonalne podejście do proponowanych zmian. Dlatego dokonano wszelkich starań, by zachować tożsamość miejsca. Dla podejmowanych działań projektowych szczególnie ważne były wyniki konsultacji społecznych i badań terenowych.

Koncepcja rewitalizacji w omawianym przykładzie prowadzona jest w wielu skalach - miejscowości, gminy i regionu. Projekt zagospodarowania zespołu uzupełniono o propozycje dwóch szlaków tematycznych – rowerowego szlaku zamków wodnych Saksonii i ścieżki *Wasserschloss und Rittergut Oberau*, pokazującej funkcjonowanie dawnej posiadłości ziemskiej. Właściwy projekt obejmuje koncepcję zieleni, nawierzchni oraz małej architektury w nawiązaniu do dawnego, swobodnego układu ogrodu przy zachowaniu najcenniejszych elementów zasobu. Założeniem projektu rewitalizacji jest odbudowa wartości miejsca jako zabytku, a zarazem stworzenie nowoczesnej przestrzeni publiczno-prywatnej.

¹ K. Hodor, J. Klimek, *Attempts and methods of revitalizing the centres of small localities. Se-lected examples* [w:] *Journal of Sustainable Architecture And Civil*, 2013.No.4(5), Technologija Knaunas 2013 ISSN 2029-9990, s. 17.

Ryc. 2. Zachowane świadectwa funkcjonowania dawnej posiadłości ziemskiej i malowniczy krajobraz wiejski. Źródło: oprac. M. Vogt

Fig. 2. The preserved remains of the old manor in the village and picturesque rural landscape. Source: M. Vogt

2. ZAMKI WODNE - OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA

Pojęciem zamek wodny określa się twierdzę na małej wyspie na jeziorze lub rzece, która często stanowi efekt kolejnych przebudów². W opisywanym przypadku założono go na sztucznym zbiorniku wodnym, zasilanym w oparciu o istniejącą sieć hydrograficzną.

Pierwotna forma zamków jest odmienna dla różnych regionów³. W Saksonii jest ona głęboko osadzona w średniowieczu, a dzisiejszy wygląd rezydencji jest efektem przebudów i upiększeń⁴. Początkowo były to wieże mieszkalne, twierdze obronne z X wieku, zakładane przez zakony rycerskie zamki, które wraz z nadejściem renesansu i stylu krajobrazowego traciły na obronności na rzecz funkcjonalności i ozdobności⁵. Chociaż stanowią one ewenement we wschodnich Niemczech, posiadają cechy charakterystyczne dla wszystkich obiektów tego typu. W zachodnich Niemczech nad Wezerą, ojczyźnie zamków wodnych, narodził się styl *Weserrenaissance*, charakterystyczny odłam renesansu z drugiej połowy XVI wieku⁶. Cechy typowe dla niego to przede wszystkim: prosty rzut budowli na planie prostokąta, tynkowane ściany z cegły, ciosane bloki kamiennie wokół okien - zwykle dużych, prostokątnych lub w formie biforiów, poziome gzymsy w podziałach elewacji i dekoracje (attyki, płaskorzeźby, boniowania, wykusze, malowidła i tapety we wnętrzach), dobudowywane fasady, dachy dwuspadowe lub płaskie za murami kurtynowymi, *Treppenturme* - czyli wieże ze schodami wewnątrz budowli⁷.

² J. W. Diekmes van, H. Zielke, *Wasserschlösser und Wasserburgen: erlebte Träume am Wasser*, Umschlag Verlag, Frankfurt am Main 1985, s. 10.

³ Przykładami mogą być: zamek wodny Hohenkammer niedaleko Monachium www.hildundk.de/schloss_hohenkammer, [12.12.2013], średniowieczny zamek Unsleben, <http://www.burgen-und-schloesser.net/bayern/wasserschloss-unsleben/fotos.html>, [25.02.2014], lub słynny zamek Nordkirchen niedaleko Dortmundu http://www.schloss-nordkirchen.de/Das_Schloss.html [25.02.2014].

⁴ Konsultacje z Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomasem Willlem.

⁵ J. W. Diekmes van, H. Zielke, *Wasserschlösser...*, op. cit., s. 12-14 [por.] W. Hotz, *Kunstgeschichte der deutschen Burgen*, Darmstadt 1965, s. 192.

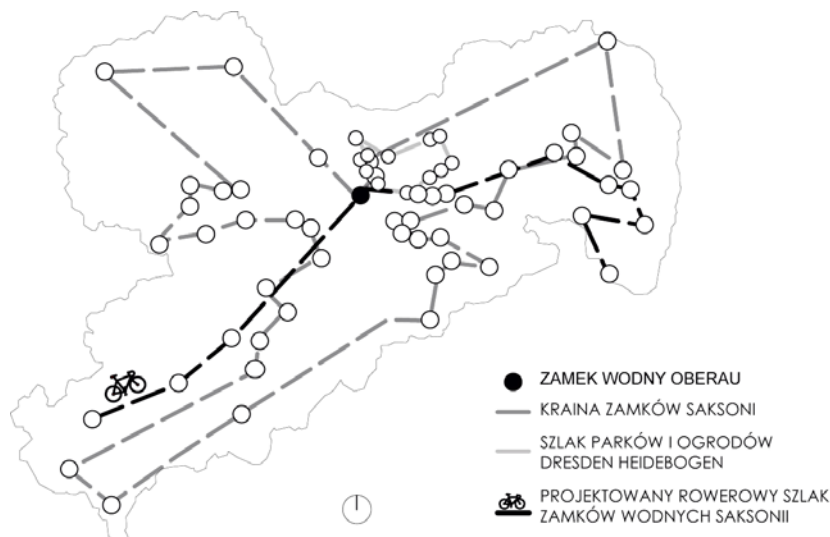
⁶ J. S. Curl, *Weserrenaissance*, op. cit. [w:] *A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, 2000, <http://www.encyclopedia.com/doc/1O1-Weserrenaissance.html>, [05.12.2013] [por.] J. W. Diekmes van, Zielke Horst, *Wasserschlösser...*, op. cit., s. 9.

⁷ Opracowanie własne [za:] J. W. Diekmes van, Zielke Horst, *Wasserschlösser...*, op. cit., s. 112-113 [por.] *Schlösser und Herrenhäuser in Pommern*, http://www.pomorskiezamki.pl/page.php?site_d=ref&p=1&r=12, [05.12.2013].

W Saksonii zlokalizowanych jest w sumie 821 zamków różnego typu, a budowla w Oberau jest jednym z 93 najlepiej zachowanych⁸. Na tle 13 zamków wodnych wpisanych do rejestru zabytków Saksonii obiekt z Oberau wyróżnia się najdłuższą historią, jest też jednym z najstarszych tego typu zamków w całych Niemczech⁹. Pierwsze wzmianki o wówczas jeszcze wieży strażniczej otoczonej fosą pochodzą z 1274 roku. Już w kilkanaście lat później została przebudowana w wieżę mieszkalną, a obecny kształt zamku to efekt wielu przekształceń. Własność przechodziła z rąk do rąk, była krótki czas w posiadaniu zakonu, dziś jest własnością gminy. Za czasów Augusta II Mocnego, gościł tu kilka razy król Szwecji Karol XII, dla którego specjalnie doprowadzono do posiadłości kolej¹⁰. Druga wojna światowa nie przyniosła zniszczeń, ale przeprowadzone po niej reformy rolne wiązały się z parcelacją gruntów, co jest jedną z przyczyn dzisiejszej złej kondycji obiektu¹¹.

3. PROJEKTOWANE SZLAKI TURYSTYCZNE JAKO NARZĘDZIA AKTYWIZACJI TURYSTYCZNEJ MIEJSCOWOŚCI OBERAU

Żaden z zamków wodnych nie należy do popularnej sieci zabytków *Schlösserland Sachsen* (ryc. 3, linia ciemnoszara), tym samym wytyczenie przez teren Oberau szlaku rowerowego (ryc. 3, linia czarna) będzie ciekawym uzupełnieniem oferty regionu o dotąd nieznanemu szerszemu gronu obiekty, będące ewenementem we wschodnich Niemczech. Zyskiem dla gmin położonych na trasie szlaku byłaby możliwość współpracy w dziedzinie kultury, rozbudowy infrastruktury drogowej i bazy noclegowej, stworzenia nowych miejsc pracy i zwiększenia wpływów do budżetów z turystyki.

Ryc. 3. Rowerowy szlak zamków wodnych na tle zasobu turystyczno-rekreacyjnego Saksonii. Źródło: oprac. M. Vogt

Fig. 3. Water castle' bike trial against tourism and recreation resources in Saxony. Source: M. Vogt

⁸ Y. Hoffmann, *Nochmals zum Buch 'Burgen. Zeugnisse sächsischer Geschichte' von Gerhard Billig und Heinz Müller* [w:] *Denkmale in Sachsen. Mitteilungen des Landesamtes für Denkmalpflege Sachsen 2000*, Beucha, 2001, s. 155-160 [por.] H. Müller, H. Dehn, *Bürgerwanderungen durch Sachsen*, 2006, s. 5 [por.] *Schlösserland Sachsen*, www.schloesserland-sachsen.de/de/freundkreis/, [31.10.2013].

⁹ Materiały otrzymane od Landesamt für Denkmalpflege Sachsen. *Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen. Ausführliches Denkmalverzeichnis* [por.] *Wasserschloss Oberau*, www.wasserschloss-oberau.de/willkommen/, [20.10.2013].

¹⁰ Gmina Niederau, http://www.niederau.landkreis-meissen.de/tourismus/schloss_oberau/index.htm, [31.03.2014].

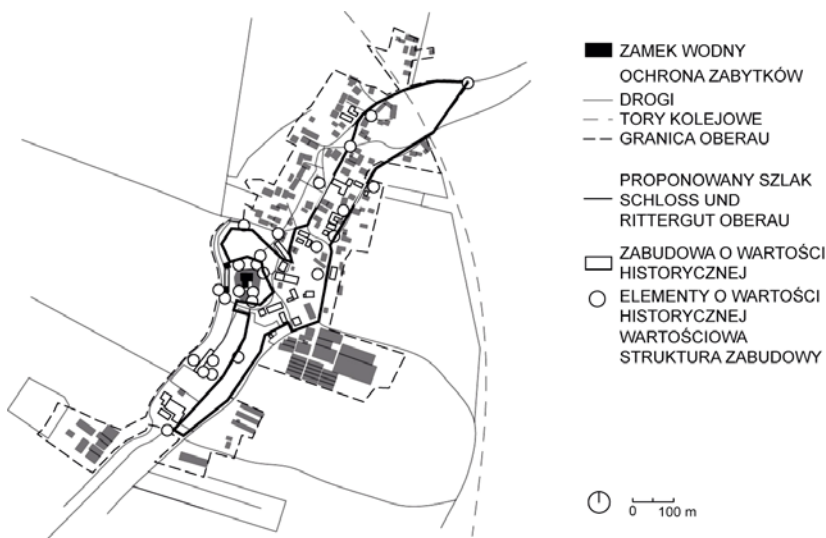
¹¹ Historia założenia [za:] A. Dippe, *Denkmalpflegerische Rahmenkonzeption Schlosspark Oberau*, 2010, s.16-36.

Drugi z proponowanych szlaków *Schloss und Rittergut Oberau*¹² przebiegać ma po miejscowości Oberau, eksponując elementy o wartościach kulturowych (ryc. 4). Jego celem jest podniesienie atrakcyjności turystycznej najbliższego otoczenia zamku. Trasa została wyznaczona tak, aby ukazać wartościowe budynki, będące świadectwami funkcjonowania posiadłości ziemskiej na przestrzeni wieków, strukturę zabudowy charakterystyczną dla *Waldhufendorf* (łańcuchówki) – jednej z form *Reihendorfes* (wsi o zabudowie szeregowej), będącej tradycyjnie rolniczo użytkowanym krajobrazem¹³. W otoczeniu wsi łańcuchówki zabudowania położone są po obu stronach drogi, a znajdujące się za nimi pola przechodzące w las sięgają aż po horyzont¹⁴. Na trasie możemy znaleźć elementy i struktury charakterystyczne dla gospodarki feudalnej, gdy zamek stanowił centrum gospodarcze, typowe dla hierarchii kościelnej (w XV wieku posiadłość należała do klasztoru *Altzella*, a w wieku XVI nieopodal położona Miśnia stanowiła obok Wittenbergi centrum reformacji), oraz elementy charakterystyczne dla epoki industrializmu (od wieku XVIII następowało usamodzielnianie się zakładów produkcyjnych)¹⁵. Omawiany szlak tematyczny przedstawia, jak zmieniało się znaczenie posiadłości dla mieszkańców wsi w czasie, i podkreśla jego wartość.

Jego rolą jest umocnienie pozycji Oberau w strukturze atrakcji gminy, przez którą przebiegają między innymi ścieżka dydaktyczna *Obere Aue*, droga rowerowa do Moritzburga¹⁶ *Elberadweg*, szlak *Weinwanderweg* śladem winnic, czy liczne ścieżki służące spacerom lub jeździe konnej¹⁷.

Ryc. 4. Propozycja szlaku turystyczno-rekreacyjnego *Schloss und Rittergut Oberau*. Źródło: oprac. M. Vogt

Fig. 4. The idea of the *Schloss und Rittergut Oberau* trail. Source: M. Vogt

¹² Szlak tematyczny Zamek i posiadłość ziemska Oberau (tłum. autor).

¹³ Konsultacje z Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomasem Willem.

¹⁴ Enzyklo. Online Enzyklopädie, <http://www.enzyklo.de/suche.php?woord=waldhufendorf>, [12.01.2014].

¹⁵ Evangelisch-Lutherische Landeskirche Sachsens, <http://www.evks.de/landeskirche/geschichte/index.html>, [09.12.2013] [por.] A. Dippe, *Denkmalpflegerische...*, op. cit., s.17 [por.] Konsultacje z Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomasem Willem.

¹⁶ Zamek Moritzburg jest przykładem posiadłości reprezentacyjnej, został zbudowany w XVI wieku jako rezydencja użytkowana na czas polowań, jego kompozycja jest ściśle przemyślana i stanowi dzieło sztuki [za:] T. Will, A. Ammon, A. Fleischer, B. Harbaum, *Schlossallee Moritzburg. Plangutachten zur Bebaubarkeit des Parplatzareals*, Technische Universität Dresden im Auftrag der Gemeinde Moritzburg, Februar 2006, s. 21.

¹⁷ Materiały promocyjne gminy, *Gemeinde Niedrau mit den Ortsteilen*, Medienagentur Zeitnah, 2010, s. 25. [por.] *Elberadweg*, www.elberadweg.de/abschnitte.html, [31.10.2013] [por.] *Sächsischer Weinwanderweg*, www.saechsischer-weinwanderweg.de/index_over1024.htm, [31.10.2013].

4. KONCEPCJA REWITALIZACJI OTOCZENIA ZAMKU WODNEGO¹⁸

Władze gminy wykazują silne zaangażowanie w rewitalizację zespołu – Oberau bierze udział w cyklicznych imprezach ogólnokrajowych *Tag des offenen Denkmals*, *Tag der Parks und Gärten*, organizowane są na terenie kompleksu *Oberauer Schlossspektakel*, liczne imprezy gminne i wycieczki, możliwe jest wynajęcie terenu pod wydarzenia kulturalne i okolicznościowe¹⁹. Istniejące od 2012 roku stowarzyszenie Förderverein Wasserschloss Oberau e.V. zdobywa między innymi fundusze na restaurację założenia, na którego terenie prowadzone są od kilkunastu lat prace renowacyjne²⁰.

Opisywany projekt rewitalizacji stanowi kolejny krok w prowadzonych w gminie działaniach na rzecz odbudowy wartości zamku wodnego Oberau wraz z przylegającymi do niego zabudowaniami i parkiem.

Celem było zachowanie naturalistycznego charakteru otoczenia, przy równoczesnym zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań projektowych i podkreśleniu historycznego waloru miejsca. Inspirację stanowiło piękno założenia i otaczającej go przyrody oraz świadectwa na istnienie ogrodu w stylu krajobrazowym. Wzory dla kompozycji krajobrazowych czerpano z materiałów ikonograficznych i dokumentacji pochodzących z lat 1840 i 1860, odwołując się do stworzenia parku w stylu krajobrazowym²¹. Inspirowano się dziełami Humphreya Reptona²², Izabeli Czartoryskiej²³ i Pieta Oudolfa²⁴, oraz projektów rewaloryzacji zamków wodnych w Niemczech zachodnich. Na końcowy efekt wpływ miały również wyniki ankiety przeprowadzonej na grupie mieszkańców oraz analizy terenowe.

W koncepcji (ryc. 5) uporządkowano zieleń istniejącą, zachowując wartościowy starodrzew. Opierając się na sposobie myślenia o ogrodzie Karla Foestera, dobrano rośliny w nawiązaniu do naturalnych zbiorowisk, co jest widoczne między innymi w odtworzeniu łąki irysowej (k) oraz rekultywacji łąki kwietnej (m) charakterystycznej dla tego obszaru. Oprócz tych elementów zaprojektowano wielkopowierzchniową rabatę otwartą²⁵ (n) oraz kosze z roślinnością wodną przy pomostach. Zagospodarowano zbiornik wodny i wyspę (p), która ma stworzyć rodzaj rzeźby przed zamkiem. Założeniu nadano naturalistyczny, swobodny charakter, a gatunki roślin dobierano tak, aby ogród był atrakcyjny przez cały rok. Tworząc warunki odpowiadające zwyczajom wybranych gatunków ptaków, wprowadzono odpowiednio rośliny dające im żywność i schronienie.

Scalono wnętrza i wydzielono nowe strefy funkcjonalne. W projekcie nowa nawierzchnia żwirowa (a) płynnie przechodzi w trawiastą (b), wyznaczając symboliczną granicę między przestrzenią użytkową a rekreacyjno-wypoczynkową, a uzyskane uporządkowanie przestrzeni sprawia, że zamek został dodatkowo wyeksponowany. Reprezentacyjny charakter placu wokół zamku został podkreślony nasadzeniami szlachetniejszych odmian gatunków użytych w ogrodzie. Widok na zamek rozpościera się z *ambulatio* (d) okalającego ogród i

¹⁸ Projekt rewitalizacji otoczenia zamku wodnego Oberau był przedmiotem pracy inżynierskiej poprowadzonej przez dr inż. arch. Katarzynę Hodor, obronionej w Instytucie Architektury Krajobrazu na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Praca została wykonana we współpracy z Technische Universität Dresden (jej promotorem był Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomas Will) oraz gminą Niederau (jej przedstawicielem był wójt Stefan Sang).

¹⁹ Dzień Otwartych Drzwi Zabytków, Dzień Parków i Ogrodów, Spektakl na zamku Oberau (tłum. autor). Wasserschloss Oberau, op. cit.

²⁰ Wasserschloss Oberau, op. cit.

²¹ A. Dippe, *Denkmalpflegerische...*, op. cit., s.16-36.

²² L. Majdecki, Historia ogrodów. Tom 2 Od starożytności po barok, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 114-118.

²³ I. Czartoryska, *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów*, Oficyna Wydawnicza Wilhelm Bogumił Korn, Wrocław 1805, books.google.pl/books?id=TMUPAQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&qf=false, [26.03.2014].

²⁴ *About the Lurie Garden*, www.luriegarden.org/about-lurie-garden, [26.03.2014].

²⁵ Wypracowany w Niemczech luźny styl rabat dający bardzo naturalistyczny efekt, a zarazem wyrafinowany i złożony, nazwany tak przez Noela Kingsburego [za:] N. Kingsbury, *Projektowanie rabat*, MUZA SA, Warszawa 2007, s. 114-117.

wielu innych miejsc, dzięki odtworzeniu historycznych i zaprojektowaniu nowych powiązań widokowych. Forma bramy (e) na placu, którą tworzą zabytkowy jesion i buk o kontrastowym ulistnieniu, wprowadza w część o charakterze mniej reprezentacyjnym. Przestrzeń publiczną można rozszerzać na wodę (c), dzięki drewnianym pomostom, łatwym do łączenia w różnych kombinacjach. Zachowana została spójność kompozycyjna, przy równoczesnym wydzieleniu licznych miejsc wypoczynku, takich jak łąka rekreacyjna (f), pomosty (g), pawilon z wolierą (h), malowniczo zlokalizowane ławki (i), mostki (j). Pozwoli to dużej grupie osób spędzać czas na terenie założenia, dając im równocześnie poczucie prywatności.

Projektując małą architekturę stosowano materiały charakterystyczne dla otoczenia zamku wodnego, takie jak lokalny piaskowiec, drewno olchowe i stal. Tworzywa uzupełniono o szkło ze względu na jego przejrzystość, lekkość wyrazu, dużą wytrzymałość i odporność na warunki atmosferyczne. Wizualizacje projektu pokazano na Rycinie 6.

Ryc. 5. Plan zagospodarowania otoczenia zamku wodnego Oberau. Źródło: oprac. M. Vogt
Fig. 5. The Surroundings of the Oberau Water Castle development project. Source: M. Vogt

5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

W pracy wykazano, że na obszarach zaniedbanych, na których zahamowany był rozwój, zachowało się szczególnie dużo świadectw przeszłości, które odpowiednio wyeksponowane mogą być cennym elementem w procesie rewitalizacji. Przykładem ich prawidłowego wykorzystania jest stworzenie szlaku turystycznego biegnącego przez Oberau.

Zauważono, że wysoka wartość obiektów pozostająca w świadomości mieszkańców pomimo ich zniszczeń, wymaga od projektantów szczególnego podejścia do działań kreacji przestrzeni. Bardzo ważne jest, by zachować tożsamość miejsca, a równocześnie uatrakcyjnić je tak, by przyciągnąć potencjalnego turystę.

Chcąc odbudować wartość miejsca, trzeba kierować się świadectwami historii, tradycji, naturalnie występującą roślinnością, czy lokalnymi materiałami. Tym samym projekt rewitalizacji winien łączyć w sobie historię, piękno przyrody i nowoczesność. Wszechstronne analizy pozwalają odpowiednio ocenić i wykorzystać potencjał oraz powiązania obiektu z otoczeniem. Taki projekt stanowi kompleksowe narzędzie zdolne aktywizować i pobudzać rozwój miejscowości, gminy, a nawet całego regionu.

Łącząc przestrzeń prywatną z publiczną, można stworzyć wielofunkcyjne obszary, efektywnie wykorzystujące zasób. Na przykładzie omawianego projektu widać, że wykonanie licznych analiz pozwoliło w projekcie spełnić potrzeby różnych grup użytkowników, nie generując konfliktów, a oddanie gminie nowej przestrzeni publicznej podniesie jakość życia w niej i zaktywizuje społeczeństwo.

THE REVITALISATION PROJECT AS A TOOL TO REVIVAL AND RE-GENERATE THE OBJECT'S VALUE ILLUSTRATED WITH AN EXAMPLE OF OBERAU CASTLE

1. INTRODUCTION

The revitalisation of rural areas is an increasingly common process in Middle Europe²⁶. Previous regimes' negligence caused the need for increased efforts to regenerate the lost object's value. This thesis presents discussion of the revitalisation of the Oberau countryside in Saxony in eastern Germany and the Oberau Water Castle (Fig. 1). It is an example of how a place, developed in an appropriate way, may become a friendly place for the local community and at the same time an attractive tourist destination. The uniqueness of the Oberau is connected not only with picturesque rural landscape but also with numerous preserved remains of the old manor in the village (Fig. 2). The proposed solutions emphasize both the qualities of the estate and surrounding landscape – they fit in semi-natural rural landscape and compositional techniques for exposure the view of the castle will restore its dominant role in the composition. Instead of range of damages the village and its cultural resources represent high value in the local inhabitants' minds, which results in their strong emotional attitude to the proposed changes in the object. Therefore, efforts were made to preserve the place's identity. The results of the public consultation and other analyses were particularly important for project actions.

The revitalisation is carried out in three dimensions – the one of the community, the village and the complex itself. The present thesis, apart from the project of the entire complex, proposes two additional solutions – bicycle path of water castles in Saxony and Wasserschloss und Rittergut Oberau trial intending to show how did the old manor work. The project comprises the design of the green, the surface and small architectural objects inspired by the historical, free pattern of the garden and leaving most significant elements of the collection. The goal of the revitalisation project is a regeneration of the object's value as a historical monument and creation of the modern public and private space at the same time.

²⁶ K. Hodor, J. Klimek, *Attempts and methods of revitalizing the centres of small localities. Selected examples* [in:] *Journal of Sustainable Architecture And Civil*, 2013.No.4(5), Technologija Knaunas 2013 ISSN 2029-9990, pp. 17.

Ryc. 6. Wizualizacje projektu otoczenia zamku wodnego Oberau. Źródło: oprac. M. Vogt

Fig. 6. The visualisation of Sourroundings of the Oberau Water Castle revitalisation project. Source: M. Vogt

2. WATER CASTLES - GENERAL CHARACTERISTICS OF THE PHENOMENON

The term water castle is used to describe a fortress on the small lake or river islands, which is often the effect of succeeding transformations²⁷. In our case it was set on an artificial body of water powered by the existing hydrographic network. Its original form is varied for different regions²⁸. In Saxony it is deeply rooted in the Middle Ages and the present form of residences is the result of their conversions and embellishments²⁹. Initially they were residential towers, fortresses from the X century established by order of knights, which lost in Renaissance and Romanticism period on defense for the functionality and decorativeness³⁰. Although water castles are an exception in eastern Germany, they have characteristics of all objects of this type. Cradle of water castles in eastern Germany is located on Weser river, where the *Weserrenaissance* – characteristic of fac-

²⁷ J. W. Diekmes van, H. Zielke, *Wasserschlösser und Wasserburgen: erlebte Träume am Wasser*, Umschlag Verlag, Frankfurt am Main 1985, pp. 10.

²⁸ The axample of the Hohenkammer Water Castle close to Monachium, www.hildundk.de/schloss_hohenkammer, [12.12.2013], middle-aged Unsleben Castle, <http://www.burgen-und-schloesser.net/bayern/wasserschloss-unsleben/fotos.html>, [25.02.2014], or well-known Nordkirchen Castel next to Dortmund, http://www.schloss-nordkirchen.de/Das_Schloss.html [25.02.2014].

²⁹ Consultation with Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomas Will.

³⁰ J. W. Diekmes van, H. Zielke, *Wasserschlösser...*, op. cit., pp. 12-14 [eds.] W. Hotz, *Kunstgeschichte der deutschen Burgen*, Darmstadt 1965, pp. 192.

tion of the Renaissance architecture style from the second half of the XVI century³¹. Its typical features are mostly: simple proportions of buildings, rectangular form, the use of plastered brick walls, blocks of hewn stone around the usually large, rectangular or in the form of biforium windows, horizontal cornices in a façade and embellishments (attic, reliefs, rustication, bay windows, murals and wallpaper in the interior), additional facades, pitched or curtain wall roofs, *Treppenturme* – staircase in the tower inside building³².

There are 821 different castles located in Saxony, among which the building in Oberau is one of the 93 well preserved objects³³. From other 13 water castles listed in the register of historic objects in Saxony Oberau is distinguished by its longest history, it is also one of the oldest water castles in the whole Germany³⁴. The first mention of watchtower bounded by moat comes from 1274. Several years later it was adapted to residential tower. Its recent form is an effect of many conversions. The ownership has been changing, it was shortly owned by the monastery, nowadays it is mainly in possession of the community. The King of Sweden Carol XII enjoy August II hospitality, the railroad to the complex was specially built for him³⁵. The second world war didn't cause many damages, but after all the agricultural reforms connected with parcellation of land were carried out and they are one of the reason, why the object's condition is bad nowadays³⁶.

3. THEMATIC TRIAL *SCHLOSS UND RITTERGUT OBERAU*³⁷

None of them is a part of popular trial *Schlösserland Sachsen* (Fig. 3, dark grey line), thereby the bike trial marked out through the Oberau (Fig. 3, black line) might be an interesting addition to the tourist offer of the region. Water castles are rare in eastern Germany and have not been popular in this region yet.

The possibility of cooperation of municipalities situated on this tourist route in the field of culture, road infrastructure and tourist accommodation, job market as well increasing budget revenues from tourism would be an advantage.

The second of the proposed trials runs through the Oberau, exposing elements of cultural values (Fig. 4). Its demarcation intends to increase the attractiveness of the closest surroundings of the castle. The route is to show the valuable buildings, which are visible remains of how the old manor have worked over the centuries, the structures characteristic of the Waldhuttendorf (i.e. forest village) – among other forms of Reihendorfes (i.e. row village), which is a traditional form of rural landscape³⁸. In this particular form of German settlement rows of houses are situated along a street, and fields located behind them extend to the horizon changing into a forest³⁹. There is a possibility to find on the

³¹ J. S. Curl, *Weserrenaissance* [in:] *A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, 2000, <http://www.encyclopedia.com/doc/1O1-Weserrenaissance.html>, [05.12.2013] [eds.] J. W. Diekmes van, Zielke Horst, *Wasserschlösser...*, op. cit., pp. 9.

³² Author [based on:] J. W. Diekmes van, Zielke Horst, *Wasserschlösser...*, op. cit., pp. 112-113 [eds.] *Schlösser und Herrenhäuser in Pommern*, http://www.pomorskiezamki.pl/page.php?site_d=ref&p=1&r=12, [05.12.2013].

³³ Y. Hoffmann, *Nochmals zum Buch 'Burgen. Zeugnisse sächsischer Geschichte' von Gerhard Billig und Heinz Müller* [in:] *Denkmale in Sachsen. Mitteilungen des Landesamtes für Denkmalpflege Sachsen 2000*, Beucha, 2001, s. 155-160 [eds.] H. Müller, H. Dehn, *Bürgerwanderungen durch Sachsen*, 2006, s. 5 [eds.] *Schlösserland Sachsen*, www.schloesserland-sachsen.de/de/freundkreis/, [31.10.2013].

³⁴ Materials received from Landesamt für Denkmalpflege Sachsen. *Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen. Ausführliches Denkmalverzeichnis* [eds.] Wasserschloss Oberau, www.wasserschloss-oberau.de/willkommen/, [20.10.2013].

³⁵ Gmina Niederau, http://www.niederau.landkreis-meissen.de/tourismus/schloss_oberau/index.htm, [31.03.2014].

³⁶ The history of the ensemble [based on:] A. Dippe, *Denkmalpflegerische Rahmenkonzeption Schlosspark Oberau*, 2010, s.16-36.

³⁷ Thematic trial The Castle and Estate Oberau (trans. author).

³⁸ Consultation with Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomasem Willem.

³⁹ Enzyklo. Online Enzyklopädie, <http://www.enzyklo.de/suche.php?woord=waldhufendorf>, [12.01.2014].

route some elements and structures characteristic of feudal economy, when the castle was an economic center, church hierarchy (the estate belong in XV century to Alzella closter and close located city of Meissen was in XVI century the center of the reformation, besides Wittenberg), and elements characteristic of industrialism (from XVIII century factories began to become independent)⁴⁰. This trial presents, how the estate's importance has changed for village inhabitants and emphasizes its value.

Its role is to strenghten the position of the Oberau in the structure of tourist attraction in municipality, where among other trials *Obere Aue*, *Elberadweg* - road cycling to Moritzburg⁴¹, *Weinwanderweg* tracing vineyards and numerous paths for walk or horse riding run through⁴².

4. REVITALISATION PROJECT OF THE SURROUNDINGS OF THE OBERAU WATER CASTLE⁴³

The community authorities are intensely engaged in the complex revitalisation – Oberau has taken part in regular national events *Tag des offenen Denkmals*, *Tag der Parks und Gärten*, the *Oberauer Schlossspektakel*, numerous community events and trips through the castle have been organized, it is possible to rent the land for cultural and occasional events⁴⁴. Förderverein Wasserschloss Oberau e.V. has existed since 2012 and it has collected funds for the further restoration of the assumption, where some restoration work has been already carried out for several years⁴⁵.

This revitalisation project is another step in activities in the community intending to regenerate the Oberau Water Castle value with the adjacent farming estate and park.

The aim was to preserve the naturalistic character of the surroundings and use modern design solutions at the same time and to highlight the historical value of the place. The inspiration were the beauty of the estate and the surrounding nature and preserved relics of the historic, free pattern of the garden. Old iconography and documentation from 1840 and 1860 were the models for landscape composition and the concept appeals to free pattern of the Oberau garden in XIX century⁴⁶. The Humphrey Repton⁴⁷, Izabela Czartoryska⁴⁸ and Piet Oudolf⁴⁹ works as well as water castles restoration projects from west-

⁴⁰ Evangelisch-Lutherische Landeskirche Sachsens, <http://www.evks.de/landeskirche/geschichte/index.html>, [09.12.2013] [eds.] A. Dippe, *Denkmalpflegerische...*, op. cit., pp.17 [eds.] Consultation with Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomasem Willem.

⁴¹ The Moritzburg Castle is an example of representative estate, was built in XVI century as a residence utilized for the duration of the hunt, its composition is thought out and is a real work of art [based on:] T. Will, A. Ammon, A. Fleischer, B. Harbaum, *Schlossallee Moritzburg. Plangutachten zur Bebaubarkeit des Parplatzareals*, Technische Universität Dresden im Auftrag der Gemeinde Moritzburg, Februar 2006, pp. 21.

⁴² Municipal advertising materials, *Gemeinde Niederau mit den Ortsteilen*, Medienagentur Zeitnah, 2010, pp. 25. [eds.] Elberadweg, www.elberadweg.de/abschnitte.html, [31.10.2013] [eds.] Sächsischer Weinwanderweg, www.saechsischer-weinwanderweg.de/index_over1024.htm, [31.10.2013].

⁴³ The revitalisation project of the surroundings of the Oberau Water Castle was the subject of the bachelor thesis led by PhD. architect Katarzyna Hodor and defended in the Institute of Landscape Architecture at the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology. The work was done in cooperation with Technische Universität Dresden (Prof. Dipl.-Ing. M. Arch. Thomas Will) and Niederau community (Steffen Sang).

⁴⁴ The Open Monuments Day, Parks and Gardens Open Day, The Performance in the Oberau castle (trans. author). Wasserschloss Oberau, op. cit.

⁴⁵ Wasserschloss Oberau, op.cit.

⁴⁶ A. Dippe, *Denkmalpflegerische...*, op. cit., s.16-36.

⁴⁷ L. Majdecki, *Historia ogrodów. Tom 2 Od starożytności po barok*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 114-118.

⁴⁸ I. Czartoryska, *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów*, Oficyna Wydawnicza Wilhelm Bogumił Korn, Wrocław 1805, books.google.pl/books?id=TMUPAQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&qf=false, [26.03.2014].

⁴⁹ *About the Lurie Garden*, www.luriegarden.org/about-lurie-garden, [26.03.2014].

ern Germany also inspired the landscape design. The effect was also influenced by the results of a survey conducted on a group of inhabitants and other analysis.

The existing greenery is ordered and the old, valuable trees are preserved in the concept (Fig. 5). The selection of plants was determined by the habits conditions, based on the Karl Foester way of thinking, therefore the iris meadow (k) and natural meadow (m) characteristic of this area were possible to restore. Beside these elements huge open flowerbed⁵⁰ (n) and baskets with aquatic plants as an element of platform on the water were designed.

The lake was revalorised and the isle (p) was managed to create a kind of sculpture in front of the castle. Place was given character of naturalistic, free pattern of the garden and selection of species was determined to create attractive place throughout the year. The selected plant species make up a thematic garden in which birds can be observed, giving them food and shelter.

Interiors were merged and new functional zones were designed. The new gravel surface (a) flows into the grassy one (b) making a symbolic boundary between the useful and recreational area, and such a space arrangement additionally emphasize the castle. The representative character of the square around the castle was highlighted by planting precious species of plants used in the garden. The view of the castle extends from *ambulation* (d) around the garden and many other places by restoring historic and design new viewpoints. The gate (e) formed on the square by historic ash and beech with contrasting foliage introduces in the less representative part of the area. Wooden platforms (g) on the water (c), which can be merged easily, allow for the creation of some additional public space on water. The coherence of composition has been maintained and numerous places to relax such as recreation meadow (f), platforms on the water, pavilion with aviary (h), picturesquely sited benches (i), bridges (j) were created at the same time. It allows a large group of people to spend their time in castle surroundings giving them a sense of privacy.

The form of the small architectural objects refers to the materials characteristic of the complex as local sandstone, alder wood and steel. They are used in combination with glass, thus its transparency, lightness of expression, high strength and resistance to weather conditions.

The visualisation of the revitalisation project is shown in the Figure 6.

5. SUMMARY

This thesis shows that a lot of historical relics are preserved in the neglected areas, where development was inhibited, and that properly exposed, they can be a valuable element in the revitalisation process. The tourist routes demarcated through Oberau is a good example of its usage.

It is noted that in the consciousness of the inhabitants the value of the object can be high despite of its damages, therefore the architect has to have unusual attitude to designing process. It is very important to preserve the place's identity with the simultaneous attempt to make the place more attractive for potential tourists.

By restoration of the object's value the advantage should be taken from historical relics, tradition, plants determined by the habits conditions, or local materials. Thereby revitalisation project should combine history, natural beauty and novelty as well. Comprehensive analysis allow to evaluate in a proper way and exploit the potential of the object and

⁵⁰ Flowerbed style with a naturalistic but sophisticated and complex effect, created in Germany, called by Noel Kingsbury [based on:] N. Kingsbury, *Projektowanie rabat*, MUZA SA, Warszawa 2007, pp. 114-117.

its connections with the surroundings. Such a project is a comprehensive tool able to revival and stimulate development of the village, commune and even the whole region.

It is possible to create multi-functional areas by combining private and public space, which take advantages of resources in an effective way. The example of the Oberau Water Castle revitalisation project shows that numerous analyses allow to meet in the project the needs of different user groups and that creating the new municipal public space will improve the quality of life and revival local society.

BIBLIOGRAFIA

- [1] *About the Lurie Garden*, www.lurigarden.org/about-lurie-garden.
- [2] Curl J. S., *Weserrenaissance* [w:] *A Dictionary of Architecture and Landscape Architecture*, 2000, <http://www.encyclopedia.com/doc/1O1-Weserrenaissance.html>.
- [3] Czartoryska I., *Myśli różne o sposobie zakładania ogrodów*, Oficyna Wydawnicza Wilhelm Bogumił Korn, Wrocław 1805, http://books.google.pl/books?id=TMUPAQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=pl&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&qf=false.
- [4] Diekmes J. W. van, Zielke H., *Wasserschlösser und Wasserburgen: erlebte Träume am Wasser*, Frankfurt am Main, Umschlad Verlag 1985.
- [5] Dippe A., *Denkmalpflegerische Rahmenkonzption Schlosspark Oberau*, 2010.
- [6] Elberadweg, www.elberadweg.de.
- [7] Enzyklo. Online Enzyklopädie, <http://www.enzyklo.de/suche.php?woord=waldhufendorf>.
- [8] Evangelisch-Lutherische Landeskirche Sachsens, <http://www.evks.de>.
- [9] *Gemeinde Niederau mit den Ortsteilen*, Niederau, Medienagentur Zeitnah 2010.
- [10] Gmina Niederau, <http://www.niederau.landkreis-meissen.de>.
- [11] Hodor K., Klimek J., *Attempts and methods of revitalizing the centres of small localities. Selected examples* [w:] *Journal of Sustainable Architecture And Civil*, 2013.No.4(5), Technologija Knaunas 2013 ISSN 2029-9990, s.13-17.
- [12] Hoffmann Y., *Nochmals zum Buch 'Burgen. Zeugnisse sächsicher Geschichte' von Gerhard Billig und Heinz Müller* [w:] *Denkmale in Sachsen. Mitteilungen des Landesamtes für Denkmalpflege Sachsen 2000*, Beucha 2001.
- [13] Hotz W., *Kunstgeschichte der deutschen Burgen*, Darmstadt, 1965.
- [14] *Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen. Ausführliches Denkmalverzeichnis*.
- [15] Majdecki L., *Historia ogrodów. Tom 2 Od starożytności po barok*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- [16] Müller H., Dehn H., *Bürgerwanderungen durch Sachsen*, 2006.
- [17] Kingsbury N., *Projektowanie rabat*, Warszawa, MUZA SA 2007.
- [18] Poenicke G.A., *Album der Rittergüter und Schlösser im Königreiche Sachsen nach der Natur neu auf-genommen von F. Heise*, Architect. II. Section: Meissener Kreis, Leipzig, 1860, www.deutschefotothek.de/obj90000002.html.
- [19] *Sächsischer Weinwanderweg*, www.saechsischer-weinwanderweg.de.
- [20] *Schlösser und Herrenhäuser in Pommern*, <http://www.pomorskiezamki.pl>.
- [21] *Schlösserland Sachsen*, www.schloesserland-sachsen.de.
- [22] *Wasserschloss Oberau*, www.wasserschloss-oberau.de.
- [23] Will T., Ammon A., Fleischer A., Harbaum B., *Schlossallee Moritzburg. Plangutachten zur Bebaubarkeit des Parplatzareals*, Technische Universität Dresden im Auftrag der Gemeinde Moritzburg, Februar 2006

O AUTORACH

Katarzyna Hodor, dr inż. arch. adiunkt w Zakładzie Sztuki Ogrodowej i Terenów Zielonych w Instytucie Architektury Krajobrazu na Wydziale Architektury na Politechnice Krakowskiej. Zakres prowadzonych badań obejmuje tematykę związaną ze sztuką ogrodową, rezydencjami pałacowo-ogrodowymi, obiektami klasztorными i rewitalizacjami wsi. Jest współredaktorem serii książek z zakresu sztuki ogrodowej i dendrologii historycznej, członkiem Rady Naukowej rokrocznej krakowskiej konferencji o tej samej tematyce.

Magdalena Vogt jest studentką Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej na kierunku Architektura Krajobrazu oraz absolwentką kierunku Gospodarka przestrzenna na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie.

AUTHOR'S NOTE

Katarzyna Hodor, PhD. architect assistant professor in the Department of Garden Art and Greenery in the Institute of Landscape Architecture at the Faculty of Architecture at the Cracow University of Technology. The scope of the research includes topics related to garden art, palace and garden residences, monastery objects and village revitalization. She is a co-editor of a series of books on the art of gardening and historical dendrology, a member of the Academic Council of Cracow annual conference on the same subject.

Magdalena Vogt is studying at Cracow University of Technology in the Faculty of Architecture, Landscape Architecture major, graduated in 2009 at Cracow University of Economics in Faculty of Finance, Spatial Economy major. Contact: magda.vogt@gmail.com